

Volum coordonat de
DANIELA JEDER

Daniela JEDER • Daniela RĂILEANU • Iuliana ALECSA
• Otilia FLOCEA • Marinela HANDRUC • Dorina VIERIU

ELEMENTE DE DIDACTICĂ APLICATĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR

Metode didactice – repere și exemplificări

CUPRINS

Date despre autoare	3
CUVINTE DE ÎNCEPUT	9
ARGUMENT	11
1. ELEMENTE DE DIDACTICĂ APLICATĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR, Daniela Jeder	13
1.1. Competențele metodologice specifice profesiei de educatoare/profesor pentru învățământul preșcolar	14
1.2. Metodologia didactică, fundamentări teoretice	18
1.2.1. Strategie didactică, metodă, procedeu didactic	18
1.2.2. O taxonomie a metodelor didactice	21
2. METODOLOGIA DIDACTICĂ ÎNTRE NORMATIVITATE ȘI TENDINȚE, Daniela Răileanu	25
3. METODE DIDACTICE TRADIȚIONALE ȘI DE DATĂ MAI RECENTĂ, Daniela Jeder	31
3.1. POVESTIREA	31
3.1.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	31
3.1.2. Ilustrări didactice ale metodei	37
3.1.2.1. Povestirea valorificată în activitatea de educarea limbajului	37
3.1.2.2. Povestirea valorificată în activitatea de educație fizică	39
3.1.2.3. Povestirea valorificată în activitatea de educație muzicală	40
3.1.2.4. Povestirea valorificată în activitatea de dezvoltare personală	41
3.1.2.5. Povestirea valorificată în activitatea de educație pentru societate	42
3.2. DESCRIEREA	43
3.2.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	43
3.2.2. Ilustrări didactice ale metodei	44
3.2.2.1. Descrierea valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	44
3.2.2.2. Descrierea valorificată în activitatea matematică	45
3.2.2.3. Descrierea valorificată în activitatea de educarea limbajului	46
3.2.2.4. Descrierea valorificată în activitatea de dezvoltare personală	47
3.2.2.5. Descrierea valorificată în activitatea de educație plastică	48

3.3. INSTRUCTAJUL	49
3.3.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	49
3.3.2. Ilustrări didactice ale metodei	49
3.3.2.1. Instructajul valorificat în activitatea de educație plastică	49
3.3.2.2. Instructajul valorificat în activitatea practică	50
3.3.2.3. Instructajul valorificat în activitatea de educație pentru societate	52
3.3.2.4. Instructajul valorificat în activitatea de cunoașterea mediului	53
3.3.2.5. Instructajul valorificat în activitatea de cunoașterea mediului	55
3.4. CONVERSAȚIA DIDACTICĂ	56
3.4.1. CONVERSAȚIA EXAMINATOARE/CATEHETICĂ	58
3.4.1.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	58
3.4.1.2. Ilustrări didactice ale metodei	59
3.4.1.2.1. Conversația examinatoare/catehetică valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	59
3.4.1.2.2. Conversația examinatoare/catehetică valorificată în activitatea matematică	60
3.4.1.2.3. Conversația examinatoare/catehetică valorificată în activitatea de educație plastică	62
3.4.1.2.4. Conversația examinatoare/catehetică valorificată în activitatea de educarea limbajului	63
3.4.1.2.5. Conversația examinatoare/catehetică valorificată în activitatea de educație pentru societate	65
3.4.2. CONVERSAȚIA EURISTICĂ	66
3.4.2.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	66
3.4.2.2. Ilustrări didactice ale conversației euristice	70
3.4.2.2.1. Conversația euristică valorificată în activitatea de educație pentru societate	70
3.4.2.2.2. Conversația euristică valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	71
3.4.2.2.3. Conversația euristică valorificată în activitatea de educarea limbajului	72
3.4.2.2.4. Conversația euristică valorificată în activitatea de educarea limbajului	73
3.4.2.2.5. Conversația euristică valorificată în activitatea de educarea limbajului	74
3.5. DEMONSTRAȚIA	76
3.5.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	76
3.5.2. Ilustrări didactice ale demonstrației	79
3.5.2.1. Demonstrația valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	79
3.5.2.2. Demonstrația valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	80
3.5.2.3. Demonstrația valorificată în activitatea de educație fizică	81

3.5.2.4. Demonstrația valorificată în activitatea de educarea limbajului	82
3.5.2.5. Demonstrația valorificată în activitatea practică	83
3.6. EXERCIȚIUL	84
3.6.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	84
3.6.2. Ilustrări didactice ale metodei exercițiului.....	87
3.6.2.1. Exercițiul valorificat în activitatea de educarea limbajului.....	87
3.6.2.2. Exercițiul valorificat în cadrul jocurilor și activităților didactice alese	88
3.6.2.3. Exercițiul valorificat în activitatea de educație pentru sănătate	89
3.6.2.4. Exercițiul valorificat în activitatea matematică.....	90
3.6.2.5. Exercițiul valorificat în activitatea de educație fizică.....	91
3.6.2.6. Exercițiul valorificat în cadrul activității practice	92
3.7. PROBLEMATIZAREA.....	93
3.7.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	93
3.7.2. Ilustrări ale metodei problematizării	96
3.7.2.1. Problematizarea valorificată în activitatea matematică	96
3.7.2.2. Problematizarea valorificată în activitatea de cunoașterea mediului.....	97
3.7.2.3. Problematizarea valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	99
3.7.2.4. Problematizarea valorificată în activitatea matematică.....	100
3.7.2.5. Problematizarea valorificată în activitatea practică.....	101
3.7.2.6. Problematizarea valorificată în activitatea de educarea limbajului.....	102
3.7.2.7. Problematizarea valorificată în activitatea de cunoașterea mediului.....	103
3.8. DILEMA MORALĂ.....	104
3.8.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	104
3.8.2. Ilustrări didactice ale metodei.....	106
3.8.2.1. Dilema morală valorificată în activitatea de educație pentru societate.....	106
3.8.2.2. Dilema morală valorificată în cadrul activității de educarea limbajului.....	108
3.8.2.3. Dilema morală valorificată în activitatea de educație pentru societate.....	109
4. METODE ȘI TEHNICI DIDACTICE DE ULTIMĂ GENERAȚIE, Daniela Jeder	113
4.1. DIAGRAMA VENN	114
4.1.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	114
4.1.2. Ilustrări didactice ale metodei	114
4.1.2.1. Diagrama Venn valorificată în activitatea de cunoașterea mediului.....	114
4.1.2.2. Diagrama Venn valorificată în activitatea matematică	116
4.2. CIORCHINELE	117
4.2.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	117
4.2.2. Ilustrări didactice ale metodei	118

4.2.2.1. Metoda ciorchinului valorificată în activitatea de educație civică.....	118
4.2.2.2. Metoda ciorchinului valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	119
4.3. CUBUL	121
4.3.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	121
4.3.2. Ilustrări didactice ale metodei.....	121
4.3.2.1. Cubul ilustrat în cadrul jocurilor și activităților didactice alese	121
4.3.2.2. Cubul valorificat în activitatea matematică	123
4.4. CVINTETUL.....	124
4.4.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	124
4.4.2. Ilustrări didactice ale metodei	124
4.4.2.1. Cvintetul valorificat în activitatea de cunoașterea mediului.....	124
4.4.2.2. Cvintetul valorificat în activitatea de educație pentru societate.....	126
4.5. TEHNICA 6-3-5 (BRAINWRITING).....	127
4.5.1. Aspecte teoretice și implicații practice.....	127
4.5.2. Ilustrări didactice ale metodei.....	127
4.5.2.1. Tehnica 6-3-5 valorificată în activitatea de cunoașterea mediului	127
4.5.2.2. Tehnica 6-3-5 valorificată în cadrul activității limbă și comunicare	128
4.5.2.3. Tehnica 6-3-5 valorificată în cadrul proiectului tematic <i>larna în cuvinte și imagini</i>	130
4.5.2.4. Tehnica 6-3-5 valorificată în cadrul proiectului tematic <i>Voinicel își alege o meserie</i>	131
4.6. METODA PHILIPS 6-6.....	132
4.6.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	132
4.6.2. Ilustrări didactice ale metodei	133
4.6.2.1. Philips 6-6 valorificat în activitatea de cunoașterea mediului	133
4.6.2.2. Philips 6-6 valorificat în activitatea de educarea limbajului.....	134
4.7. TEHNICA VISELOR	136
4.7.1. Aspecte teoretice și implicații metodice	136
4.7.2. Ilustrări didactice ale metodei.....	136
4.7.2.1. Tehnica viselor valorificată în cadrul activității de cunoașterea mediului	136
4.7.2.2. Tehnica viselor valorificată în activitatea de educație pentru societate.....	137
5. ÎN LOC DE ÎNCHEIERE... ..	139
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	141

1. ELEMENTE DE DIDACTICĂ APLICATĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR

Daniela Jeder

Problematica afirmării, a calității și a inovării în educație este una dintre cele mai importante în dezbaterile științelor comportamentale, iar didactica aplicată joacă un rol hotărâtor în acest cadru, ca știință pedagogică ce contribuie la formarea profesioniștilor în educație.

Dacă didactica generală prezintă un cadru normativ general de desfășurare a procesului de învățământ, didactica aplicată oferă modele concrete, exemple, particularizări în cadrul disciplinelor/domeniilor, care pot orienta educatorul în propunerea și desfășurarea cu succes a activităților. De altfel, conform taxonomiei științelor educației/pedagogice, didactica aplicată în învățământul preșcolar este una dintre științele pedagogice aplicative pe perioade de vârstă psihologică, ce „definește și analizează conceptele pedagogice fundamentale și operaționale implicate în proiectarea, realizarea și dezvoltarea educației și instruirii în condițiile specifice vârstei psihologice preșcolare și ale mediului familiei și/sau al grădiniței” (S. Cristea, 2010, p. 95). Activitățile specifice de predare-învățare-evaluare desfășurate în cadrul procesului de învățământ la nivel preșcolar vor fi adaptate cerințelor și exigențelor specifice societății actuale, care, în acest registru, impun o atenție sporită încurajării dezvoltării gândirii, rezolvării de probleme, comunicării, creativității, colaborării/cooperării, responsabilizării etc.

Toate acestea exprimă calitatea în educație care este susținută de educatori cu o formare inițială și continuă eficientă, care manifestă competență profesională. A fi competent într-un domeniu profesional, deci și în domeniul educației, înseamnă a „mobiliza un ansamblu integrat de resurse, în scopul de a rezolva situații-problemă” în armonie cu o anumită viziune a calității, a oferi răspunsuri originale, eficiente și integrate (F. M Gerrard, Șt. Pacearcă, 2012, p. 14).

De altfel, calitatea practicii educative este susținută de modul în care educatorul/practicianul reușește să înțeleagă sensul profund și complexitatea

demersurilor instructive și educative pe care le inițiază și le desfășoară, urmărind cu sens și reflecție critică implicațiile și transformările pe care acestea le provoacă.

Diversitatea situațiilor educative pe care trebuie să le creeze și să le ofere spre explorare educaților impune cu stringență un repertoriu extins de resurse de natură didactică (cunoștințe, priceperi, comportamente), pe care educatorul trebuie să-l dețină și să-l valorifice pertinent. Or, pentru a utiliza adecvat aceste resurse, formatorul are nevoie, pe de o parte, de o viziune complexă și corectă asupra tuturor componentelor procesului de învățământ și, pe de altă parte, de repere care să-l sprijine în procesul efectiv, aplicativ al derulării activităților.

Astfel de repere de natură teoretică și mai ales de natură practică au menirea de clarificare, de înlăturare a confuziilor, a ezitărilor, de ancorare a viitorilor educatori sau a educatorilor debutanți în realitatea complexă a școlii, de reevaluare a bazei teoretice de către educatorii experimentați, de creare a unui cadru concret și coerent de facilitare a înțelegerii și de instrumentare și perfecționare practică, atât de necesare în dinamica schimbărilor din mediul educativ.

În acest context, ne propunem să oferim câteva repere teoretice și exemplificări practice care se concentrează asupra unui segment al didacticii aplicate în învățământul preșcolar, acela al metodelor, care, sperăm, vor constitui un model comprehensiv, funcțional de susținere a activității de calitate în grădiniță.

1.1. Competențele metodologice specifice profesiei de educatoare/profesor pentru învățământul preșcolar

Formarea și dezvoltarea pentru cariera didactică presupun un set de competențe necesar proiectării, realizării și evaluării activității didactice. Dar cum sunt definite competențele? Conform profesorului Ioan Neacșu, *competențele sunt „structuri articulate dinamice, flexibile și deschise de cunoștințe, abilități, valori, atitudini care permit să realizăm o activitate/acțiune/sarcină relativ definită, într-un timp și spațiu determinate”*.

Tipologia competențelor este complexă; competențe generale – competențe specifice/de specialitate; competențe transversale – competențe profesionale/disciplinare; competențe individuale – competențe colective.

Dintre *competențele specifice* profesiei de educatoare/profesor pentru învățământul preșcolar, amintim: a) Competențe de comunicare și relaționare; b) Competențe metodologice; c) Competențe de evaluare și autoevaluare a activității

didactice; d) *Competențe psihosociale*; e) *Competențe tehnice și tehnologice*; f) *Competențe de management al carierei*.

Pentru că în lucrarea de față ne concentrăm în mod special pe problematica metodelor didactice, prezentăm mai jos competențele metodologice specifice profesiei de educatoare/profesor pentru învățământul preșcolar, așa cum sunt precizate în lucrările de specialitate și în programele de formare profesională (vezi, de exemplu, <http://titularizare.edu.ro/2017/>; Anexa nr. 2 la OMECTS nr. 5620/11.11.2010; *Concurs pentru ocuparea posturilor didactice/catedrelor declarate vacante/rezervate în învățământul preuniversitar*; *Programa pentru specializarea educatoare/profesor pentru învățământul preșcolar*, care este valabilă în sesiunea 2017):

„Competențe metodologice:

- utilizarea adecvată a cunoștințelor de didactică preșcolară, de psihologie și de pedagogie preșcolară în proiectarea și desfășurarea activității didactice cu copiii;
- proiectarea conținuturilor instructiv-educative în acord cu prevederile programei și cu specificul grupei la care educatoarea își desfășoară activitatea;
- utilizarea optimă a factorilor spațio-temporali, în vederea eficientizării procesului instructiv-educativ;
- aplicarea corectă a metodicii predării activităților instructiv-educative în grădinița de copii în procesul de predare-învățare-evaluare;
- abordarea practică a teoriilor moderne asupra învățării, în vederea stimulării, a formării și a dezvoltării capacităților de cunoaștere ale copilului;
- manifestarea unei conduite metodologice flexibile și inovative;
- adoptarea unor metode și tehnici didactice pentru captarea și menținerea interesului, pentru exemplificare și punere în scenă, pentru antrenarea lucrului în echipă și individual;
- capacitatea de a descoperi și de a valoriza potențialul fiecăruia;
- capacitatea de a valoriza educativ experiențele copiilor și intervențiile lor în cadrul lecției;
- centrare asupra formării personalității în ansamblu, și nu doar pe intelect și pe memorie;
- predare interdisciplinară (plecând de la realitatea în care se află copilul, de la interesele lui de învățare);
- axarea predării pe nevoia de învățare a copiilor;
- individualizarea conținuturilor și a metodelor educative;

- utilizarea unor metode moderne și cât mai variate, interactive, care să sporească implicarea copilului în procesul didactic;
- organizarea unui cadru educativ centrat pe libertatea și creativitatea copilului;
- stimularea interesului copilului pentru învățare și pentru devenire;
- o bună dimensionare a conținuturilor și a cerințelor pentru a nu supraîncărca copilul;
- construirea unei autorități bazate pe maturitatea psihologică, și nu pe elemente de constrângere sau impunere;
- capacitatea de a renunța la elemente de dresaj precum: recompensa, pedeapsa, condiționarea, amenințarea;
- centrarea procesului didactic pe a învăța să înveți și a învăța să fii, și nu pe a învăța să știi;
- stimularea potențialului creativ al copiilor."

În formarea de competențe, „accentul trebuie pus pe cum se învață, pe cunoașterea directă și activă, pe organizarea științifică a demersului, prin efort cognitiv propriu dublat de motivație, trăiri, metacogniție, deducerea altor roluri ale profesorului decât cele tradiționale” (E. Joița, 2006 p. 77).

Achiziția acestui tip de competențe este un proces deosebit de complex, iar perfecționarea lor continuă implică, de fapt, conștiință, etos profesional, dorința de evoluție, de dezvoltare, de îmbogățire, de adaptare continuă la noile schimbări și accente ce se înregistrează în spațiul educației. Pentru a accede la acest nivel al formării profesionale, sunt necesare demersuri formative și autoformative consistente, care nu se limitează la cunoașterea unor aspecte fragmentate ale procesului de învățământ și a componentelor acestuia, ci presupune o imagine holistică, ce surprinde conexiuni, determinări, integrări nuanțate etc.

Cunoștințele despre metodele didactice, de exemplu, trebuie susținute, pe de o parte, de o înțelegere profundă a scopului alegerii unei metode sau a alteia, înțelegerea impactului formativ al acestora, a rolului său în construcția strategiei didactice și a situației educaționale create etc.; pe de altă parte, este nevoie de o semnificativă reflecție cu privire la modalitățile de selecție a metodelor care să pună în prim-plan susținerea învățării. De altfel, ca elemente ale competenței, cunoștințele reunesă cunoașterea cu mecanismele înțelegerii.

Așadar, pe lângă cunoștințele de tip *declarativ* (de exemplu, definiții, taxonomii, caracteristici etc.), educatorul trebuie să dețină și cunoștințe *procedurale* (care indică moduri de aplicare, moduri de acțiune, tehnici de realizare, „savoir-faire”),

dar și cunoștințe *condiționale sau strategice* (cele care răspund la întrebările: Când? De ce? Pentru ce? și care indică momentul, contextul, scopul, oportunitatea utilizării unei metode, strategii, alegerii unui demers etc.).

Dar cum competențele sunt structuri integrative complexe, ce conțin categorii de componente interne, pe lângă *cunoștințe* (care apar ca sisteme de informații ce sunt organizate pe baza unor criterii, principii, reguli și care devin instrumente de cunoaștere conștientă în „măsura în care subiectul exercită o minimă reflecție asupra lor”), conțin *abilități* (care au semnificație calitativă și indică precizia în desfășurarea unor activități, presupun autoorganizarea sarcinii, adaptarea suplă și eficiență la aceasta, dar și flexibilitate și autonomie în exercitare), precum și *atitudini* (implică un set de componente cognitive, afective, acționale, motivaționale, volitive, comportamentale și au rol de orientare axiologică și de energizare afectivă și motivațională a acțiunii).

Pe lângă factorii interni, trebuie să avem în vedere în formarea competenței și factorii externi, care țin de condițiile în care se exercită acțiunea competentă, și anume *sarcina, situația profesională de învățare* (condiții tehnico-materiale, logistice, condiții temporale, cele cu impact psihosocial) și *contextul* (care acționează ca un ansamblu de interacțiuni cu influență asupra nivelului de execuție și performanță). (F. Voiculescu, M., 2012, pp. 14; Eși, 2014, p. 123)

Facem trimitere la aceste detalii cu privire la dimensiunea structurală a competenței în general și a competenței metodologice în special, pentru a facilita o mai bună înțelegere asupra problematicii și, bineînțeles, pentru a sprijini actualizările cognitive din cadrul diferitelor formări.

De exemplu, „*utilizarea unor metode variate care să stimuleze copilul și să sporească implicarea acestuia în procesul didactic de către educator*” (Idem) presupune, de fapt, competență metodologică ce este probată prin acțiune, mobilizarea resurselor în timp util și în mod conștient, integrarea acestora într-un mod coerent și realizarea transferurilor în situații și condiții diverse.

Așadar, competențele metodologice oferă cadrului didactic posibilitatea de a acționa în situații variate, diverse, plurale, complexe și de a răspunde oportun și nuanțat provocărilor multiple din spațiul educațional. Fiecare cadru didactic trebuie să-și analizeze nivelul dezvoltării competențelor, ceea ce presupune o identificare a propriilor capacități, valori, identificarea punctelor forte și a celor care pot fi susținute, ameliorate, dar și analiza și înregistrarea succeselor etc. Perfecționarea permanentă a competențelor metodologice trebuie să fie o preocupare a fiecărui educator, pentru ca finalitatea așteptată de către toți actorii educaționali să fie atinsă: o învățare plăcută, autentică și de folos.